

კ ვ ა ლ ი

სალიბერატურო და სამეცნიერო ნახატებიანი ზაზეთი. გავრდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 14.

მარტი 27, 1894 წ.

№ 14.

შინაარსი: ჭრელი ფიქრები—აკაცის, მეგობართან საუბარი—საყოფაღმარებლისი, ჩემი ენა ლექსი—რ. სეფაძისთვის, ქართველი სტუდენტების მატერიალური მდგომარეობა და მისი გაუმჯობესება—ჩარქუქიელი. საღმრთო ლექსი—აფინაშვილისა. უძველესი შერი—აკაცის, მოგზაურობა შეიქცევირიაში III—საზღვარ-გარეთელისა, სწილიზე ნადირობა ადრიანისა, უკასო, მოთხრობა (დასასრული)—დუბუ მებრალისა. კრიტიკა (ხელო)—ხომლელისა, საეურადღებო ახლები, განცხადებები.

განხილვა

სეფაძისაგან ჭირნახულის საურთიერთო დამშლვევი-ლი სამოვადობის გამეგობა, რომელიც დაარსებულა 1877 წელს მოსკოუში.

აქხადებს მემამულეთა საეურადღებოთ, რომ ამ თვის ვასულს იგი იწყებს თავის მოქმედებას საქართველოში, ესე იგი დასაზღვევით მიიღებს ენახებს და სხვა კავკასიის მცენარეებს. საკუთრივ ამ საქმეებისთვის გამგეობამ გამოგზავნა საქმეთა მაწარმებელი ვლ. ტარმონსკი. (3)

ჭრელი ფიქრები

ი მ ე რ ღ ე ბ ი

მწერლობის სურვილმა ძალიან გაიღვა ფესვი ჩემში: განსაკუთრებით მოზიარობა სენათ გადაღებულ და ინფლუენციასავით მოედვა ქვეყანას, მაგრამ ამას ჩვენ არა ვსწუხვართ და არც სასყვედუროთ ენაობით: წარა-მარა, საუკუდმართოდ

ხანჯლის ტრიალის ვინ არ დაგეთანხმება, რომ კალმის ტრიალი სჯობია, ვინდ ნაყოფიც არა მოქონდეს რა?!.. ის ახალგაზღობა, რომელიც „მრავალკომიერის“ ბლავილით აყრუებს არე-მარეს და უსაქმურობით ღენიოში იხრჩობა, ჩვენ არაოდეს არ გამოგვაღებება!... და ისინი კი, რომელნიც კალამს ატრიალებენ, და თავი მწერლები ჰგონიან, ყოველთვის საიმედო არიან. ბოლოს თვითონაც დარწმუნდებიან, რომ პოეტები არ არიან, მაგრამ მანამდე ხომ წერა-კითხვის მიეჩვენებიან; სხვების ნაწერებს იკითხვენ და შრომაც უნაყოფოდ არ ჩაუტყდის. — ჩვენი კურნალ-გაზეთების რედაქციებიც ამ თვლით უყურებენ ახალგაზღა მწერლებს და ხშირად წასახალისებლად ნაწერებსაც უბეჭდენ ხოლმე, სისუსტის მოურიდებლად. ეს ბედი ხელება ხოლმე ათში და ასში ერთს და დანარჩენები კი ისე რჩებიან. ხშირად რომელიმე თავ-მოყვარე მწერალი, თხოვნა რომ აღარსად გაუღის, თავის ხარჯით აბეჭდინებს საკუთარ თაზულემას პატარა წიგნაკად და ჰყიდის, თუ კი ენამე იყიდა. — ამგვარი ლექსთა კრებები ზედი-ზედ იბეჭდებიან, ათუ აქ, თუ იქ და სწორედ მოგახსენოდ რომ არაფერი სასურველია, მაგრამ რა გავწყობა!.. როგორც კარგში ავი, ისე ავშიაც კარგი, რომ არ

გამოერის არ შეიძლება და ჩვენც ძალა-უნებურად ვეთვალისწინებთ ხოლმე ამგვარ წინადაცხადებებს, სადაც კი შეგვხვდება.— ამ დღეებში ერთი პატარა წიგნი ჩავიკვინა და ხელში, ბათუმში დაბეჭდილი; ზედ ახალგაზდა, ძალიან ახალგაზდა ტუსალია უხვიროდ დახატული, რომელსაც ხელ-ფეხში რკინის ბორკილი უყრია და თურმე იმ წიგნის ავტორიც ის არის.— შირი კარგი ქართულითა და დიდის გრძნობით, ნიჭიერად არის დაწერილი. ავტორი მოგვითხრობს თავის თავ-გადასავალს, ისე როგორც არის დაწერილი, ოდესმე ცნობილის აქტიორისა და მოშარის დენაძის თავ-გადასავალი. აი რა არის იმ ახალგაზდა ტუსალის აღსარება: დაბადებულია ერთს მიყრუებულ სოფელში ღარიბ ოჯახში. სწავლის სურვილი, როგორც საზოგადოდ ყველას ჩვენში, ჩასაკვირველია იმასაც ჰქონია, მაგრამ სიღარიბეს ხელი შეუშლია და თავის თავად, სხვის დაუხმარებლად, რაც კი მოსახერხებელი ყოფილა, უსწავლია, და ქართულ წერა-კითხვამაც ვაწაფულა.— ბოლოს უფიქრია, რას ეაკეთებ შინ, სადაც საქმე არა არის რა და მჭამელები ჩემს გარდა სხვებიც ბევრი არიანო? ჩიტს რომ ფრთები წამოვზღება, ისიც აღარ დგება ბუდეში, გადაფრინდება და მე ხომ კაცი ვარ? ავერ თუთხებტოქესმეტი წლისა ვარ, წავალ სადმე, რომ თვალი გაეახილო, ქვეყანა დავინახო, ავი-კარგი გავაჩიო, შევიძინო რამ და დაუბრუნდე სამშობლოს.— ბევრი რამ უჩრევითა აქეთ იქით და რაღვანაც ზავ-ხული ყოფილა, პირდაპირ ბორჯომში ამოუყვია თავი. აქ ჩასაკვირველია უცხოის უცხოებში გზა მელარ გაუკვლევია, არეგია და ბევრი შიმშილ-წყურვილიც გამოუვლია. ღამ-ღამობით, თურმე უბინაობის გამო, ტყეში გდებულა. იმ დროს ვილატებს აიხაკობა ჩაუღვნიათ, ფოსტა გამოკარკეთია. სხვათა შორის ამ უპატრონო ახალგაზდაზედაც აულით ეძვი. გამოუცვლელი ახალგაზდა შეშინებულია, ჩვეუბა დაბნეცია და გახეუტულა განსაცდელში.— „ახლა შორის გზით სამუდამად მე მივალო“— ეთხოვება სამშობლოს, ნათესავებსა და ნაცოლებს. რჩევას აძლევს მოძღვარი და იმ ჯვარს, რომელიც ტვირთად რეგება სწორეთ ქრისტიანულის სათნოებითა და მორჩილებით ტვირთობს.— „აღბათ, საკუთრივ ან ჩემი დღემაძის ცოდეა რამ მიმიძიოდა წინ, რომ ასე დავიღუპო, ვერ გავებდე ვერგების საყუდელს, მან უკეთ იცის!“— და სხვ.— ტუსალის ჩვენში ხშირათ სჩვევიათ თავის თავ-გადასავალის წერა, რომ ხალხის წინ თავი იმართლონ: ან სხვას გადააბრალონ თავის დანაშაულობა, ან სულ გადატყან და ან შესანდობელი და საპატიო ფერი მისცენ. ამ გვართავანი არ არის ეს უკანასკნელი წიგ-

ნაკი. ჩვენ დღეს აზრათაც არა გვაქვს ამ წიგნის გარჩევა, ან მისი გამოკვლევა: მართალს ამბობს ავტორი, თუ არა? მაინცაა დამაშავეა, თუ შემთხვევამ უნებურად და უბრალოდ წააბტურეგია ფეხი? ჩვენთვის საკმაო საყურადღებოდ თვით ფაქტი, ასე თუ ისე, ამ ახალგაზდის გაუბედურებისა. ვინ იცის რამდენი ახალგაზდა მდიდარი ბუნების მექანიკითილის განძრახვებით და სურვილით აღესილი უპატრონოდ სულითა და ხორციით დაღუპულა.

იმერთიდან ყოველ წლობით ათი ათასობით გადის ხალხი სხვა ქვეყნებში სამუშაოდ: ანუ როგორც თვითონ იძახიან ბედის საძებრად. შავი ზღვის პირი მთლად მოადებულა. კასპის ზღვამდე სადა და სადარ შეხვდებით, ერთად თავ-მოყრილი კი თბილისში უფრო არიან. იმათი რიცხვი აქ რამდენიმე ათას გადაპარბებს და ღირს რომ კაცმა მათი ყოფაცხოვრება შესისწავლოს. ჩვენ ბევრჯელ გავგიგონია საყვედური და დაცინება: იმერელი ხალხი დეუღკომელია, სახლში ვერ დგება და ბოგანაობსო, მაგრამ ეს ტყუილია, დღესს თუ მიწა-წყალი სამყოფი აქვს, თავის დღეში არ მოშორდება სამშობლოს. ვინც კი მამა-პაპით არიან გადასული სხვა ქვეყნებში, უბრუნდებიან ხოლმე სამშობლოს: ხატმა მოგვითხრავა და ჩვენს სალოცავს საწირავი უნდა მივართვათო. გლუხის შვილი თუ წავა სადმე, სჩანს რომ მის ოჯახში კაცოვრათ არიან, ესე იგი იმას გარდა სხვა მძებრე არიან კიდევ, რომ აღდგინ-მამულს მოუპრონ და რომელიმე მათგანი რომ უსაქმურად არ დარჩეს შინ, გადის გარედ შესძენათ. უფრო მეტი ნაწილი კი აზნაურის შვილები არიან, რომელთაც სიღარიბის გამო შინ სწავლა ვერ მოუღიათ, ჩამოდან ქალაქებში, მოსამსახურებლად დგებიან და იმავდ დროს, თუ დრო იშოვებს ხოლმე წერა-კითხვასა და სხვა რამე გამო. სადგ ხელობას სწავლობენ, და ისე ბრუნდებიან ბოლოს თავის ქვეყნისაკენ. ბევრი მაგალითი ყოფილა, რომ ამ ნიჩრად გადმოხვეწილ პატარა იმერელს, ლაქაობით დამწყოს, სწავლაც შეეძინოს, მაღალ ხარისხამდინაც მიეწიოს და გამოჩენილად დაბრუნებოდეს სამშობლოს. ამის მნახველ იმერელსაც ჩასაკვირველია სათაკილოდ აღარ მიჩანია თავის გაზრდილი აზნაურ-შვილობა განზე გადადვას და აქეთ იქით ყველა გაბედნიერდება? ბევრი მათგანი კი იღუპება თუ ხოცკვლად არა, ზნეობად მინც. არიან ზოგიერთი ზნე გაფუჭებული, ქალაქში გაბოროტებული იმერლებთაგანი (თუმცა მაღლობა ღმერთს ბეჭრიარ არის მათი რიცხვი), რომელთაც ხელობათ აულიათ ცუდ კაცობა. გადადიან იმერთის სხვა-და-სხვა ქუთხებში სადმე მიყრუებულ ადგილას, გამოძებნიან

ობლებს, გაჭირვებულებს, გააბრიყვებენ სხვა-და-სხვა იმედებით და პირობებით მათ ჭირისუფლებს, ზოგჯერ ცოტაოდენ ფულსაც მისცემენ წინდაწინ, გადმოჰყავთ პატარა ბავშვები და სხვა-და-სხვა აჭრებს უყენებენ, ეთომ მოჯამაჯირებთ, ერთბაშით ერთმევენ ფულს და მერე იმ ბავშვისას აღარც აეს დაძებენ და აღარც კარგს. უპატრონო ბავშვები უყარდებიან ხელში ვიღაც უცხოის და სრული მისი მონა ხდება, მისი ნებისა და სურვილის თანახმა. რჩება მის ხელში რამოდენიმე წელიწადს და ბოლოს როცა განებავში ჩახვდება, თუ მოინდობა როგორმე თავის დაწვევა, მაშინ ვაი მისი ბრალი; მოუგონებენ, ან ქურდობას, ან ავაჯაკობას, ან სხვა რამე სასიფათო საქმეს; მოუხერხებენ და სატუსაღოში ამოაყოფინებენ თავს და მისი ამდენი წლის შრომა და ტანჯვა მუქთად ჩაივლის ხოლმე. ამის მაგალითები ბევრი ყოფილა და დღესაც ბევრია. ამ რამდენიმე წლის წინეთ, პარიკის სასტუმროში ვიდექი. ერთ დღიას ჩემი მოსამსახურე იმერელი შემოვიდა და მითხრა: სიღნაღიდან წუხელი ერთი ევაჭარი ჩამოსულა, თან ერთი პატარა თორმეტ-ცამეტის წლის იმერელი ჩამოუყვანია მოსამსახურეთ. ისეთ რამეებს აშობს ის ბიჭი, რომ გაიკონათ გული მოგიკვდებათო. ახლა აქ არის სასტუმროში. ევაჭარი შინ არ არის და თუ ინებებთ შემოვიყვან, რომ თვითონ გამოჰკითხოთ რა შვილი დედ ავკაოა. შემომიგვარეს ერთი პატარა ბიჭი, რომელმაც ვინაობა რომ გამოაკითხე, აი რა მითხრა:

— ეიცო რომ რაჭიდანა ვარ, დედაც მყავდა, ძმებიც და დებიც. ექვსი წლის ვიყავ, რომ წამომიყვანა ერთმა კაცმა. მიმიყვანეს საღაც და ამ კაცთან დამაყენეს. მას უკან ამდენი ხანია ამასთანა ვარ, შინაურებისა არა ეციკა, სახელათ ხეჩოს მეძახიან, მაწვალებს ჩემი ალა, არც ჭირას მიძღვეს და არც მიშორიებს, რომ სხვაგან სადმე წაივდიო. — მართლა ბევრი რამ სამწუხარო ილაპარაკე ტირილით გული-ამომჯდრალა ბავშვა. მისაუფის ურჩი, რომ ის ბავშვი წაყვანა პოლიციაში და გამოეცხადებინა, მაგრამ თავის ქნევით მიპასუხა: არა ბატონო, მაგისთანა საქმე ბევრჯელ გეცდია, მაგრამ არაფერი გამოსულა. ამ დღებში თვითონ ვაპრობ ქუთაისში წასვლას, ამ ბოქსაც ჩუმათ წაიყვან როგორმე და იქაურ მთავრობას წარუდგენო. ამითა გათავდა ჩენი საუბრის მამში. მე თითონ იმ ხანებში კაპეთისკენ მომიხდა წასვლა და ორი კვირის შემდეგ რომ დაებრუნდი სასტუმროში სიტყვა დამახვედრებს: ის ბიჭი, თქვენ რომ გემსახურებოდათ და ევაჭარს რო ჩამოყვა ის პატარაც — ორივე დაქვრილი არიან ციხეშია, რადგანაც ჩვენმა მდგურმა ევაჭარმა განცხა-

დება შეიტანა პოლიციაში, რომ პატარა ბიჭმა გამჭურდა მეორე ბიჭს შეგონებითა და ის საწყლებიც გზაში დაიჭირეს, თუცა ნაპარევი არა გამოჩნდათ რა, მაგრამ მიანც ჯერ კიდევ ციხეში სხედანო. ამისთანა მაგალითები ვინ იცის რამდენი ყოფილა და საქირია, რომ ყურადღება იყოს მათზე მიქცეული, მაგრამ, როგორ და რა გეჩად?

თითქმის ათი წელიწადია მას აქეთ, რაც თითონ იმერლებმა მოისურვეს მოსამსახურების საზოგადოების შედგენა და თანაც კანტორის გამართვა. მსურველების რიცხვი ორი-ათასზე მეტი გამოჩნდა. აი რას ამბობდენ: ზოგიერთ ვაფუჭებულ იმერლებმა სახელი გაგვიტეტეს, ხომ მოგესწენბათ, ერთი გასერილი კაცი ასსა და ათასს შეარცხენსო. ჩვენ ყველანი ერთმანეთს თითქმის ეიცნობთ, ჩვენ საზოგადოებაში და ჩვენ წრეში ჩირქიანსა და საეკვოს არა-ვის მივიღებთო, ვისაც მოსამსახურე, ან მზარეული დასკრელება, ჩვენ კანტორას მომართავს და ჩვენც ყველანი თავდელი ვიქნებითო. ისინი, ვინც დღეს ჩვენც სახელს გვიტებენ და ცუდ კაცობის მეტს არაფერს აკეთებენ ჩვენგანვე ვაწირულები, პოლიციას ხელის გულზე ეყოლება, როგორც უნდა ისე უთვალყუროს, რაც უნდა ის უყოს. საერთო ბრალი აღარც იმერლობას დაედება და მოსამსახურების დამქირებლებიც მოსვენებულად გაულ-დამშვიდებულნი იქნებიან. აგრეთვე მაშინ ჩვენ შეგვეცლება, რომ იმერეთიდან ჩამოსულებს თვალ-ყური ვადევნოთო. — ეს წარმოსთქვეს და გეთხოვეს, რომ წესდება (უსტატი) შეგვედგინა მათთვის მთავრობისადმი დასამტკიცებლად წარსადგენი. წვერებათ, როგორც ზემოთაც ესთქვი მრავლის უმრავლესობა ჩაწერა. რომელმაც თითონ არ იცადა ხელის მუწერა, სხვებს აწერიებდნენ თავის მაგიერ. წესდება შევადგინოთ, გადავცითო და მათაც წარადგინეს სადაც ჯერ იყო, მაგრამ როგორც ეხედათ, მაგისთანა სასარგებლო და კეთილი საზოგადოება ჯერაც არ არსებობს.

ამ დღებში ზოგიერთი იმერლები მოვიდენ ჩემთან და ისევ ის სურვილი ვამიგორეს, რომ როგორმე საზოგადოება შესდგესო. და როდესაც გამოცეითხე, თუ რა ბედნი ეწია ძველს წესდებსა აი რა მიამხმე: მთავრობას მივდო ერთ მზხელე პირისთვის რომ გამოეკითხა ჩვენთვის: მართლად გუსურს თუ არა; და თანეანხედაც ჩენი ხელია მოწერილი თუ არა? ჩვენ ისე შეგავმინეს, რომ სურვილზე ხელი ავიდეთ და გადავსთქვიითო.

— როგორ, რათა? ეკითხე — და აი რა მიპასუხეს: ვაგებობიყვეს შენი ჭირიმე. მხა დაჰყარეს ხალხში: ეიცო ხელს მოწერილი, ყოველ წლიურათ ხუთხუთი თუმანი გადასახადი დაედებო და ამას გარდა კიდევ: კანტორიდან დაქირავებულმა რომ რამე და-

შეოს მთელ საზოგადოებას გადახდებოა. ამ სიტყვებმა სწორედ ძალიან დამაფიქრეს. ვისთვის რა საქმე იყო, ამ კეთილ აზრის ჩაშლა, თუ არ უკუღმარებობისათვის? თუ ამ გეგმა საზოგადოება შესდგა, ცხადია კეთილ ნაყოფის მეტს კუდს არას მოიტანს. ბოროტება და უკუღმარებობა შემცირდება, იმერელი მოსამსახურეები ზოგიერთის წყალობით გატეხილს სახელს თავიდან აიცილენ და სარგებელსაც მოუტანენ როგორც თავის თავს, ისე მათ, ვინც იმათ მიმართავს. ეს მიგვაჩინა ჩვენ ერთად ერთ საშუალებათ და სანამ ეს საზოგადოება არ შესდგება, ვინ იცის რამდენი იმერელი გადაცდება სწორ გზას და ვაჟყვება ზემოხსენებულ ტუსაღის კვალს.

აჟაი

მეგობართან საუბარი

„სად მთანი ყნვის გვირგვინით არიან ცაშვე ასვლინი, და მდინარენი ზაქილით ზვირთს სვირთჳსზე სწრაფდენნი; უსყურდლი ჩანხვადგდენი, კლდენი თვალღ-ღუნვდენდენი, საღ მონადირე სდგენ ჟინესა და ზისთ ქვეშ გდენან ღრუჭდენი...“

სომ შეეჩიერა სურათებია ჩვენ წინ პოეტის მიერ გადაშლილი! მაგრამ, განა თვითონ ბუნება საქართველოსი ათას და ათი-ათას წილ ამაზე უმშვენიერეს სურათებს არ წარმოადგედენს?! დიდა, ჩვენი დიდებული სამშობლო საქართველო (იგივე ივერია და კოლხიდა) შეუღარებელია სილამაზით და ბუნებით, აჟი იგივე პოეტი არ დაჭუჭყუნებს თავის უკედავს ქნარს: „სხვა საქართველო სად არის, რომელი კუთხე ქვეყნისა“... არსად და არც რომელიმე კუთხე ქვეყნისა, მაგრამ... ჰო, შენ გიყვარს იგი, სამოთხის მსგავსი და ოდესმე ყოფილის ედემის ბაღის მფობელი, ქვეყანა შენი და რამოდენათაც შეგიძლია საქმიოც ამტკიცებ შენს მისდამი სიყვარულს. ვიკისრნია ახალგაზნა, ჯველს ვიწყოფის ისეთი მოვალეობა, რომელიც ცხოვრებაში არ აჯილოდებებს ადამიანს არც მატერიალურად და არც სამსახურში წარმატებით. ხშირად გზია და გიცეა! უმადურობით და უმართლ-საყვედურბობით მრავალსა ჰსურს ამოგრეცხოს ჰაბუჯ და კეთილ გულიდან მხურაველ გრძობნბანი და სიყვარული ხალხისადმი, მაგრამ შენ ამას არ აქცევ ყურადღებას, — იტან ყველაფერს! რატომ? მიტომ მე მგონია, რომ შენ გიყვარს შენი ქვეყანა არა მხოლოდ შეეჩიერებისათვის, — რომლის გულისთვის საქართველოს შეიყვარებს ვინც ვინდა უცხოელი, — არამედ როგორც მამულიშვილი, — ჰგრძნობ შენის ხალხის გულის ტკივილს, მაჯის ცემას... ჰხედავ მის საზარელს მომავალს

და ცდილობს როგორმე შენ შენი მხრით მსხვერპლად შეეჩირო მოძმეებს, თანამემამულეთ... შენ ძლიერ კარგად გრწამს რომ უსწავლელად უთვალაო და ბრძა ადამიანი და ამისთვის ეწევი „საპროგრესო“ ჰპანს. შენ ხარ მასწავლებელი. აფერხებ, ძმეო და მეგობარო, რომ ასეთი ეკლიანი გზა ამოირჩიე წუთი სოფელში!..

„ნუ შეეფარვის შენი მერანი ნურცა სიტყესა, ნურცა ადარას, ნუ შეგებოლებს დაქანსკელბობით თვე-განწირულსა მისსა მხედარსა!“..

გასწიე წინ, გულს ნუ გაიტებ, ალზარედ ახლო-მოზარდი თაობა საწმურებობის და ზნეობის ნიადგზე, გააკანი შენს გავრდილებს მამული ღ შეიყვარე იგი, შეიყვარე ისე, რომ შენ შეგეძლოს თამამად სთქვა: „მე ჩემს მამულს დიდი (შედარებით ჩემ „მე“სთან) განძი შეეძინეო!“ მაგრამ ჰო, „გული კრულია კაცის ხარბი და გაუძლიომელი“... და, თუ ასეთი აზრები შეგიიღენ გულში, გთხოვ ისინი მოიშორაო! არ უდლატო, ძმეო, დანიშულებას, — ებრძოდ ბოროტებას, სიზნულეს ჰინე ნათელი, გებრალბობადეს ქართველს ქართველებში! ხომ იცი, რამოდენად უკან ჩამორჩენილი და დაწეულია შენის მამულის ხალხი! განსაკვირვებელია ისტორიული რისხვა მასზედ. ხალხი დვას სულიერად და ცემის კიდზე... განსამართლებლად უკანასკნელის სტრუქტურების მიუყვან შენად საყურადღებოდ რამდენიმე ფაზა, გუმინდელის ჩემის სტუმრის სოფელისისაგან თქმული: „ბატონო, წლებინდელი წელიწადი — (იგი შემოდგომიდან ეძახის წლეულს), სწორედ ღეთის რისხეაო. მთელი შემოდგომა ადრები იდვა, დაეწედი და დიდი ვი-ვაჯლახით ძლიეს შემოვალავეთ ლავში ათუთხნილი და წყლით გაყენითლი ნამუშევარიო; ახლა მოჰყვა დაუსრულებელი ზამთარი — (ეს შენ იცი — დეკემბრის უკანასკნელ რიცხვებში) ადრე თებერვლის შუა და თოლია), სიმიდ ეერ გამოვამზურეთ და ორი მესამედ ჩვენის ავლა-დიდებისა დავციობდა და დავციობაო, რაც დავცრა, იმასაც ფასი არა აქვსო (გაიგონებდით, რომ ფუთი სიმიდ წლეულს მან — 40 კ., როცა წარსულ წლებში 50 - 60 კ. იყო), რა ექნათ, რა ეუყოთ ან მტერს, ან მოყვარესო? — ცხოვრება თანდათან უფრო გაქრდა, ძნელდება. უმეტესს ჩვენთავანს ეს არ ესმისო, უფრერები ვართ — ერთმანეთს ვაწყრავდით და თუ რამე გვაბადა, იმასაც მთლად დავყრავთ მალეო“. როგორ გგონია, განა ასეც არ არი? განა ჩემის სტუმრის მუსაფი იგივე მთელის ხალხის ღლადი არ არს?! — დიდაც რომ არი და აჟი, მეგობარო, ამისთანა ყოველისფრთ გულ-გატეხილს და სულიერად დასაცმად მიყენებულ ხალხისთვის, ძლი-

ერ საჭიროა სულ-მადალი მეგობარი და ნუგეშის მცემელი!! ქართველი ჩვენი ხალხი.—ოღონდ მო-
თავე ჰყვანდეს, თორემ წამსვე გავფოლად-კაჭვდება...
მართლა რაღა აჯობებდა იმას, რომ ჩვენი მდიდარი
ეპარხები თუ მემამულენი შეადგენდნენ ამხანაგობას,
თვითონვე იყიდდნენ თავის ქვეყნის სიმდიდრეს შე-
საფერ ფასად და თითონვე ჰგზავნიდნენ სასულიერ
გარეთ, განა ხალხი და თვით ამხანაგობაც დიდი
მოგებულები არ იქნება?!, ეჰ, ასეთი გონიერი მოსაზრე-
ბა მდიდრების მხრით ჯერ ადრეა,—ეს მეოცე საუ-
კუნის საქმეა!.. მაშინამა ასეთი სიკეთე, ძმობა-ერთობა,
სიყვარული, თანაგრძნობა დიდების მხრით წერილები-სა-
დმი დამყარდებოდას ამ ქვეყნად, შენისთანა კარგ მასწავ-
ლებელმა უნდა იტვირთოს ხალხის მეგობრობა და
ნუგეშის ცემა!.. რით?—შვილების გამოზრდით. კარ-
გი მასწავლებელი და მისი სკოლა ღარიბობაშია ც-
ბერს აყვებებს. ხომ გინახავს, ჩემო სიმონ, ურემი,
ორმოც-და-ათ ფუთზე მეტ საქონელ დადებული და
მიმავალი? განა მიუტყვევია შენი ყურადღება ოდესმე
ღვრძის ბოლოებზე სოლებს?! ისინი თითქმის არა
სჩანან, მაგრამ რომ წამოავდო, წამსვე ბარბლები
წასრიალდებიან ღვრძიდან და დატვირთული ურემი
ძირს დაეშვება, მისი მოძრაობა შესწყდება,—ერთის
ნაცვლად—სამი უღელრი ხარკი ევლარ ზიდავს შემდეგ
მას. ასეთია სკოლაც და მისი პატიოსანი მასწავლე-

ბელიც. თუმცა ისინი სხვა საზოგადო დაწესებულე-
ბით არ სჩანან, არ ბრწყინა-გერგინავენ, მარა
მთელი სიმძიმე საზოგადოების წინ-წაწევისა, მოძრა-
ობისა მათზეა დამოკიდებული. მე ეს ასე მესმის და,
იქნება, შენთან უკაცრავად ვიყო ჩემებური „ფი-
ლოსოფოსობით“—შენ ის არ იფიქრო, რომ მე დი-
დის ღ დადამეტებულო აზრის ვიყო შენზე ან სხვა კარ-
გ მასწავლებელზე. არა ძაბო, შენ თავი არ მოაწინო და
„არ აღიმაღლო თავი თვისი“, იყავ მშვიდი და თავმდაბა-
ლი! —ახლა ორიოდ სიტყვით მოგაგონებდი, 'მარშან-
დელ ზანუხულს და იმ დაუფიწყარს საღაპოს, როდესაც
თქვენ, მასწავლებელნი, ერთის პატიოსნის მოღვაწის ღ
გულ-კეთილს მასულისშვილთან მიწვეულ იყავით,
მარა რადგან ისეც გაგაძქვდა თვ ჩემი პირველი წერი-
ლი —ის გადაედგათ მეორე საუბრისთვის. უკანასკნელ
გეტყვებო გული არ აიკრუეო, არაფერს და არავის
შეუღწინდე! მოგონე აკაკის სიტყვები:

„ჩვენ, ქულ მოხილ, ფეხ-შიშველებს,
არ გვიდრკება გულები,
სანამ თვალ-წინ გვიდგინან
პირველ მოკუქულები!

მშვიდობით, სოფლის მარილო!

შენი ძმა და მეგობარი ხაყო უჩარდია

14 თებერვალი.

ჩემი ენა

(მეგრული ალსაგუბა)

ემი ენაც ქართულია,
ღეთის რუგულითანა შენაერთი,
მისთვის მიყვარს, მიყვარს, მიყვარს,
ისე მიყვარს, როგორც ღმერთი.
ღედაჩემმა ძუძუთ მზარდა,
და ამ ენამ უკულის სჯულთან,
მისთვის არის ასე ტკბილად
შენათვისი ამ ჩემს გულთან.
სიყრმიითგან ვართ ორივე ერთად
შეზოცებულ-შენაზარდი,
ვის რად გიკვირთ, არ მიმჩნდეს
ქვეყნად რამე ამის ფარდი?
ერთ ღღეს ამით არ მუბზო,
პირზე ხელი დამაფარო,
ამს მიჯობს მომკლა, დამფლა,

გულზე მიწა დამაყარო!
მამა, პაპა, პაპის პაპა,
მათი მამის ძეგლთა ძეგლი,
ღმერთს ამ ენით აღიდგებდნენ,
მითვე მწირველ და მლოცველი.
ნინო ამით ქადაგებდა,
თვით ანდრია მოკუქული
ხალხს ამ ენით არიგებდა,
მით გარღმომცა ქრისტეს სჯული.
მეც ეს ენა რომ მიყვარდეს
უფლებმა მაქვს ციცი სრული,
ზეციისგანა მოცემული,
მაშინ, როცა მომცა სული.
ჩემი ენა, ძირი ენა,
ღეთის სჯულთანა შენაერთი,
ქართულია, მიყვარს, რა ექნა,
მიყვარს ისე, როგორც ღმერთი.

რ. სავაიხელი

ქართველთა სსრკ-მდებარის მამულისადასრული მდგომარეობა და მისი გამაგრებისკენ

ქართველთა საზოგადოებამ სრულდებით არ იცის, თუ რა გაჭირვებულ მდგომარეობაში არიან ქართველი სტუდენტები მატერიალურად. ქართველი სტუდენტების ამ მხარეს მიხედვით მივიჩნევინო ყურადღება ჩვენ საზოგადოებას.

რუსეთის ყოველ ქალაქში, საცა კი გიმნაზია მოიპოვება, არის დამზარებელი საზოგადოება, რომელიც ხელს უშობს ფულით ღარიბ სტუდენტებს უნივერსიტეტში სწავლის დროს. უნივერსიტეტში ხშირად არაერთხელ კაცი გამოცხადდება: ამა-და-ამ ქალაქიდან (პერმი, ეკატერინა, სარატოვი, ასტრახანი რს.) მიღებულია ამდენი მანათი და სტუდენტებს, რომელთაც ამ ქალაქში გიმნაზია გაუთავებიათ, შეუძლიათ მიიღონ. იმ შემთხვევაში დაზარება ხდება უფრო ბევრ წილად რუსებს. გარდა ამისა რუსის სტუდენტებს ხელს უწყობს აგრეთვე ერობა, რომელიც ჩვენში არ არის. პოლონელი სტუდენტებისათვისაც არის პოლონელი დამზარებელი საზოგადოებანი. არც ებრაელები არიან მოკლებულნი ამგვარ საზოგადოებას. სომხის სტუდენტებისათვის თუმცა, მართალია, არ არსებობს ამნაირი საზოგადოება, მაგრამ მათ ერთ მხრით, ეხმარება სომხის ეკლესია იმ ქალაქისა, სადაც სტუდენტები სწავლობენ და მეორეს მხრით, სომხებთა შორის არიან იმისთანა მდიდარნი პირნი, რომელთაც ათადრთ-თუთმეტამდე სტიპენდიანტები ყავთ. არაერთი ამგვარი შემწეობა ქართველი სტუდენტებისათვის არ არსებობს და ამ შემთხვევაში იგივე მტად სამწუხარო და განსაკუთრებულს მდგომარეობაში არიან. ამ მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის ქართველ სტუდენტებამ მოისურვა დაეარსებინა „ქართველთა სტუდენტების დამზარებელი საზოგადოება“ და კიდევ მიმართა ამ მიზნით ერთს ჩვენს მოღვაწეს. კი ხანია ვახუთი მას აქვთ და ამის გამო ჯერ არაფერი ისმის, მაგრამ შეიძლება ამ დაკვირვებას სასიამოვნო ბოლო რამ ექნეს.

სულ ქართველი სტუდენტები რუსეთის უნივერსიტეტებში და სხვა უმაღლეს სასწავლებლებში, ექნებოთ ას ოცდაათ კაცამდე. ამ 130 კაციდან ერთი მესამედი არის მხოლოდ შეძლებული, მეორე მესამედი, როგორც შემოთავსებულნი ცხოვრობს ვაიკავადახით, ესე იგი შემოთავსებით არ კვდება, მესამე მესამედი კი ნამდვილ ღატაკად უნდა ჩაითვალოს. ამ ჯგუფს შეადგენენ ის პირები, რომელთაც უნივერსიტეტში სწავლის დროს, სრულდებით არავითარი დახმარების მიღება არ შეუძლიათ სახლიდან უქონლობის გამო. რუსეთში ჩამოსვლისათავე უკანასკნელი

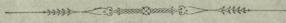
ჯგუფის სტუდენტი ცდილობს გაცეთილი, ანუ სხვა რამე საქმე იშოვნოს თავის გამოსაკვებად. ბედნიერი სტუდენტი, თუ კი იშოვნა იმისთანა გაცეთილი, სადაც მისი შრომა რიცხვ-დღესებული და დაჯილდოებული იქნება. სამწუხაროდ ამნაირი მაგალითი ან იშვიათია, ან დროებითია. უფრო ბევრი მათგანი იძულებულია სხვა საქმეს მოჰკიდოს ხელი და მთელი დღე მათ მოანდომოს, რომ შემოშლით არ მოკვდეს. აი, მაგალითები: ერთი სტუდენტი ოცდახუთ მანეთად მსახურობს თევზის სასტატისტიკო ბიუროში, დილის 9 საათიდან დაწყებული დღის 9 საათამდე. სადილის ჰუმანს ძლივს ასწებს. საღამოზე ბრუნდება სახლში დაქანცული და მიუხედავად ამისა იწყებს სწავლას. ხოლო ბოლო დროს მასი ძალ-ღონე ეყვარა შესძლებს და რამოდენიმე საათს შემდეგ ზედ წიგნზე დაძინება. ღამით თუ ისწავლის, თორემ დღისით სადა აქვს დრო; ასე რომ დღე-დაღამ თითქმის სულ მუშაობს. სადილობის დროს შეიგრძნის უნივერსიტეტში (თუ ახლოს არის), გაიგებს ამხანაგებისაგან, რას ჰკითხულობენ პროფესორები და მაშინვე გამოდის; დაღვანაყ მას დრო არა აქვს თვითონ დაუვადოს ყური ლექციებს. მეორე სტუდენტი იგივე ოცდახუთ მანეთად თევზი კორექტორად არის სტამბაში, დილის 8 საათიდან საღამოს 9 საათამდე. ესეც ამნაირად მესჯიდობს, როგორც პირველი; დღისით სტამბაში მსახურობს და ღამით ლექციებს ამზადებს. აქ უნდა დაუშვათ, რომ ამ ოცდახუთ მანეთიან ადგილსაც სტუდენტი ასე ადვილად ვერ შოულობს. მან ჯერ პროტექტორად უნდა მოქმედოს და მერე შეიძლება დიდ ხვეწასა და ლოდინ შემდეგ მიიღოს ადგილი. მერე იცით, მკითხველო, ოცდახუთი მანეთი რა ფასია რუსეთში? ამითი სტუდენტს შეუძლია მხოლოდ თავის პირველი და მიუცლებელი მოთხოვნილებანი დააკმაყოფილოს და შემოშლით არ მოკვდეს; ასე გასინჯეთ ამ ფულიდან ლექციების ყიდვაც კი არ შეუძლია. აი, კიდევ მაგალითი. ამ რამდენსამე დღის წინათ მივიღე წერილი ერთ ჩემს ამხანაგისაგან. დაუვადოთ ყური მას, აი, რასა მწერს: „მამა! ბევრი გაჭირვება გამოვიცლია ამ ოთხის წლის განმავლობაში, მაგრამ ამისთანა უბედურება, რომელშიაც ახლა ვარ ჩაჯვარდნილი, კი ჯერ არ მახსოვს. პირველი ნახევარი წლის უნივერსიტეტში შესატანი ფულისაგან გამოთავისუფლეს, ხოლო ამ მეორე წლის ნახევარში კი არა; ახლა მე საიდან, სად ჯანაბიდან უნდა ვიშოვო ორმოცდაათი მანათი უნივერსიტეტში შესატანად, როდესაც მე საქმლის ფულიც არა მაქვს?! შენ კარგად იცი ჩემი მდგომარეობა: სახლიდან არაფერი მომიღეს, ხანდისხან ორ-სამ თვეში ერთხელ თუ გამოისხენებენ ერთი თუმინით, თორემ მეტრასხსარი არა მაქვს რა, მოდი და ახლა შენ იმე-

კადინე, როდესაც წლები შემოილით ეწეის კაცს. შეიძლება კიდევ დამოთხოვან უნივერსიტეტიდან ფულის შეუტანლობის გამო. მერე ისიც იმდროს, როდესაც ოთხი თვე დამრჩენია გათვებადღე. სული მეცეთება და სასაწარმოებელბაში ვერადები. ასე, ჩემო ძმაო, როგორც ხედავ, ვიღებები.“ საყურადღებოა აგრეთვე ისიც, რომ სიღარიბე გიმწაწის გათავებისათანავე აიძულებს ახალგაზდას თავის სურვილის წინააღმდეგ სამხედრო სასწავლებელში შევიდეს, სადაც სახელმწიფო ხარჯზე იზრდებიან. სურვილის წინააღმდეგ მოქმედება მოღვაწეობის საზრიელის ამორჩევაში ცუდი საკეთი და ცუდი შედეგაც მოაყვება. ძალ-დატანებელი მესვლა, რომელ სასწავლებელშიაც უნდა იყოს, თავდება უფრო ხშირად მით, რომ ახალგაზდა თავს ანებებს მას და ბრუნდება წინისაკენ. ამნარი მაგალითები ბევრი შემოძლია გითხრათ მკითხველო, ხოლო მოყვანილი მაგალითებიც საკმარისია, რომ კაცმა ცხადად დაინახოს, თუ მართლა, რა გაჭირებულს მდგომარეობაში არიან ქართველი სტუდენტები. შეიძლება ზოგიერთმა მკითხველმა არ დაგვიჯეროს; მე მხოლოდ ამას ვიტყვი

დაბეჯითებით, რომ ზემოთ მოყვანილი მაგალითები ნამდვილი ფაქტებია და შემოძლია კიდევ დავამტკიცო, თუ საჭიროება მოითხოვს. გაჭირებული მდგომარეობა ხელს უშლის სტუდენტს რთულად და მრავალ მხრივ შეისწავლოს თავის საგანი. ძალა-უნებურად მართო ლექციებით უნდა დამაყოფილდეს. ან კი როგორ მოეთხოვება ეს იმ სტუდენტს, რომელიც დღე გამოშვებით სადილობს (ერთ დღეს ჩანს და პურზე გადადის). მოსწავლენი იძულებულნი არიან იტყვიან იმისთანა იფუ და ნესტიან ოთახში, სადაც ქვეშიდან (იატაკიდან) სიცივე უზერავს და კედლებიდან წყალი ჩამოდის. ამის გამო ზოგიერთი მათგანი ეერ იტანს ამ მდგომარეობას, მით უმეტეს რომ ცივი ჰავა რუსეთისა სწყენს მათ სხეულს და იძულებული არიან დასტოვონ უნივერსიტეტი და ავადმყოფები დაბრუნდენ სამშობლოში. არ უნდა დაივიწყოთ, რომ მატერიალურ გაჭირებებს კაცისას მის სულზედაც აქვს გავლენა...

ი. ჩარქიშვილი

(შემაჯე იქნება)

ხ ა ლ ხ უ რ ი ლ ე ქ ს ე ბ ი

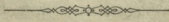
(ავშიწავილისაგან ჩაწერილი)

ულ დაივარე სოფლები —
თანეთი კარგა ვრცელი.
იქ რომ ერთს კაცს ქარწილი აქვს,
ღმერთო მოუმართე ხელი!
გაქლი სუფრა გაგიშალა,
ზედ დაწყო პური, ყველი;
სასმელიც ხომ არ მოგვაცლო,
იმით ჩავისევლა ყელი.
პატარაალი მოიყვანა
თარაქამა, კისერ-სქელი!
იქ რომ კაცი ყოფილიყო
უნამუსო, მეტად ძველი!
შუალამე რომ შეიქნა,
იმ პატარაძალს მიჰყო ხელი.
პატარაძალმა დაიყვირა:
დედამთილო, მომწყდა წელი!
დედამთილი გამოავარდა,
ხელში ჰქონდა ჯობი გველი
—არა, დედაშვილობაში,
მე არა ვარ საცემელი!
ქალამნები დამეკარგა,
მისთვის გაფანტრიე ხელი...
ზოგსა მოაქვს დიდი კეტი,
ზოგს კორკოტის სანაყელი:
სტირი თაფზე დამამტერიეს,
გუდა დამიხიეს ძველი!

II.

ის კერა ბელეჩიშვილსა
უქებდა ხელსა, ფესსაო;
თავი მიუგავს ბუღაურს,
ფეხები მინდრის მწყერსაო;
ემუქრებოდა შილდელებს,
წმინდა დაეთის ემებსაო!
გაღმოსუა ჯარები
ფერიცვლების დღესაო;
დაწვა, დადგა სოფლები,
ფეხს ეერ აუქცეე მკედრებსაო!
ქალ-რძალი გამოარჩია,
გადაუყენა მთებსაო;
ასე ჩარეკა დიდოში,
ქოში არ ეცეა ერთსაო;
შარეკა ერთსა სახლშია
შეიდ ღამესა და დღესაო...
ის კერა ბელეჩიშვილი
სიტყვას იტყოდა ძველსაო:
„ჩემს საბელადას ავიღებ,
შიგ ამოვარჩე ერთსაო!“
ისეთიც ამოარჩია—
ღამეს ანათებს ბნელსაო!
—ქალო, რას მოგიწყენია,
შენის დედ-მამის მშესაო?
—როგორ არ მომიწყენია,
სიცოცხლე არის ესაო?
მამას ყელ-გამომიჭერი,
თოფი დამიცი ძმებსაო!

უკუბი შვილი

უძლები შვილი

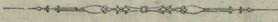
ევლმა ალექსანდრის მცნების პირველ მუხ-
ლად წინ წამოაყენა შურის ძიება: თვალის
წილ თვალი და კბილის წილ კბილიო.—ამ-
ბობს მოსე წინასწარმეტყველი.—ახალმა ალექსანდრე კი

უარაჲყო ეს და თავის მცნებას ქუაქუთხედად დაუწ-
ვა სიყვარული: „შეიყვარე მოყვასი შენი ეითარცა თა-
ვი თვისიო და მიუტყვევე, რათა მოგეტყველოს.“.—ამს
ღალადებს დიდი მოძღვარა, რადგესაც ფარისეველებმა
და მწიგნობრებმა უსაყვედურეს უკედაე ჯვარ-ცმულს:
რა არის რომ მესუერეებსა და მეძაეებს არ ერიდო

ბი, გარს შემოგინვევია და ესუბრებო, მაშინ მათ ეს იგავი მოუყვანა საპასუხბრით: ერთ კაცს ორი შვილი ჰყავდა, უნტროსმა გამოართვა მამას ქონები- და რაც ერგებოდა თავის წილი, დაიწყო გარეწრო- ბა და ცუდლ მოუქცევით გაუანტა და გაღარიბდა, ისე რომ საზრდო აღარა ჰქონდა. მივიდა ერთ მდი- დარ კაცთან, სთხოვა, რომ ჯამაგირში დაეყენებია და იმანაც მწყესად ღორებში გაგზავნა. ბოლოს იფიქრა ამ საბრალომ, მე აქ ღორებთან ერთად რკოსა ექამ და შიმშილითა გვედები, მამაჩემს კი დიდი შე- ძლებმა აქესო, არა ჯობს რომ შევინანო ჩემი გარე- წრობა, ჩემი უღლებობა და გულწრფელი მიემართ- სო ისეე მაჩაჩემსო? სტივა და კრდუც ასარულია. მამამ რომ მისკენ მიმავალი შერანებული შვილი და- ინახა, სიხარულით წინ მიეგება, შვილი ჩაუფარდა მუსლებში და გულწმინდად შერადობას სთხოვდა და მამამაც გულში მიიკრა, გამხიარულდა, დააკლდენა ზვარაკი მუქამული და მიიწვია მეგობრები, უფრო- სი შვილი რომ დაბრუნდა სამწყესურიდან, გამოიკი- თხა ლხინის მიზეზი, გაუკვირდა და უსაყვედურა

მამას: „მე ამდენი ხანია გემსახურები სულ შერთან- ვარ, არა გამიზნევია რა და ჩემთვის ერთი ცხვარიც არ გაგიმეტებია, ჩემ უნტროს ძმას კი, რომელიც მოგშორდა და საცხოვრებელი გააბნია, ლხინს უმა- რთაო“. მაშინ უთხრა მამამ: „შენ სულ ჩემთან ხარ, ეს კი დაკარგული იყო და დღეს კი ისეე კვლავითი აღდგაო“. მწყესი, რომელიც ას სულ ცხვარსა მწყისს, ერთი მათგანი რომ დაეკარგოს, წაეა იმ ერთის საქმენელად და მიატოვებს დანარჩენ ოთხმოცდაცხრამეტს, სა- ნამ დაკარგულს არ იბოვის და რომ იბოვის, გამ- ხიარულებული შვიდებს კისერზე და მოიყვანს იქ, სადაც სტეები ჰყავდა დატოვებული. ეს ნაწატი სარ- მმოვედდენს ამ საგულისხმო ივავს. ავტორს, ბატონ დორეს. აულია ის წამი, როდესაც შერანებული შვი- ლი ფეხ ქემე უეარდება, მამა სიხარულით გულზე იკრავს და სამწყესურიდან დაბრუნებული შვილი ესაყვედურება. ეს სამი წამი შეუერთებია მას ერთ სამავალითო ნახატით.

აჟო

მოგზაურობა შვეიცარიაში

III.

შვეიცარიელ გლეხს თავის ცხოვრება სასწო- რივით აქვს აწყობილი. მას წინდწინ გამო- აწვარიშებული აქვს მთელის წლის შემოსი- ვალ-გასავალი. თანახმად ამისა ცხოვრების ყოველი- ემ წელითი, სისტემატური წეს-რიგით მოკულია. შემთხვევებს, ნატომებს აქ ადგილი არა აქვს. გლე- ხმა იცის წლის განმავლობაში რამდენ გირვანქა პურს შეჭამს, რამდენ კართოვლის, ხორცს, ჩიქს და სხ. ეს იმას კარგად აქვს გამოკვლევულ-გამოანგარი- შებული. ხელში უჭირავს შემოსავლის ჯამი და შე- მდებ ამის და გვარად ზომავს ოჯახის მოთხოვნილე- ბას. ამისათვის არ შეიძლება ერთ დღეს იმდენი და- ხარჯოს რამდენიც ორა დღისათვის აქვს გადადებუ- ლი, წინააღმდეგ შემთხვევაში მეორე დღეს ნახე- რად მშვიტი უნდა დარჩეს. მეგლიშები, მიპატრე- მოპატივება, რასაკვირველია, იშვიათია. ყველა თა- ვისთვის ცხოვრობს, თავს ოჯახში შექცევა ლუ- ცმა-პურს. ჩვენებურ მეზობლურ დამოკიდებულებას აქ ვერც კი წარმოიდგენენ. სადღიობის დროს რომ აქ ვერც კი წარმოიდგენენ. სადღიობის დროს რომ აქ ვერც კი წარმოიდგენენ. სადღიობის დროს რომ აქ ვერც კი წარმოიდგენენ. სადღიობის დროს რომ აქ ვერც კი წარმოიდგენენ. სადღიობის დროს რომ აქ ვერც კი წარმოიდგენენ.

იშვიათად დარჩება. არა ჩვეულებრივის ხარჯის გა- წვეა იციან მხოლოდ ქორწილზე და ნათელაზე. ამ დროს წვეულთა რიცხვი 10—15 არ ასცილდება. თითქმის ყველა ნათესავ-მოუყვარეა. ხშირად მიწახას ამგვარი წვეულება და არც ერთზე კარის მეზობელი არ იყო მიპატივებული. ეს შედ-მეტე ხარჯი მძიმე ულად აწვის ოჯახს. აქ ფულის შონა შემთხვევით, ან რაიმე ხერხით შეუძლებელია. უთუოდ თავის შრომით უნდა შეიძინოთ, სხვა სახსარი არა-არის- რა. ამისათვის არა ჩვეულებრივი წვეულების გასამარ- თაოდ გლეხი დიდი ხნით ემზადება: ან შრომას და ჯაფას არკეცებს, ან ჩვეულებრივ გასავალს ცოტ- ცოტას აკლმს. როკა დანიხას რომ საკმაო ჯამი შევდავა, მაშინ მოიხმობს დანიშნულებისამებრ, ელის აღება გლეხს არ უყვარს, ყოველივე ღონისძიებას ხმარობს ამას გზა აუქციოს, რადგანაც კარგად იცის, რომ გადახდა გაუძენდებდა (თუმცა ფულის სარგე- ბელი 4—5% არ აღემატება). თუ მეზობელს მეზო- ბელი გაუმსპინძლდა სამკვირთო უნდა იქნას გადა- ხდილი. თავის შრომით ცხოვრება ისე აქეთ ძვალ- რბილში გამჯდარი, რომ ვერც კი წარმოიდგენენ თუ რატომ შეუძლდა აკამონა ერთმანეთს. თეთიოული თა- ვისთვის შრომობს და თავისთვის ცხოვრობს.

შვეიცარიაში, საზოგადოდ, დღემდე სამჯერ იცე- ბებიან: დიდას საუზმე, შუაღმდეგ სადილი და საღა- მოს, 7 საათზე ეანშამი. ამ წესს მტკიცედ ასრულებს

როგორც ქალაქი, ისე სოფელი. გლეხის სამხარეულოის წარმოადგენს ერთი მოზრდილი ოთახი, აუტორით მოყვნილი, იმავე სართულზე სადღე თვითონ სტოვრობს. სამხარეულოში დგას საქმლის საკეთებელი გრძელი აკურის ბუხარი, ანუ როგორც ჩვენში უწოდებენ „პოლიტა“ ქვაბები სპილენძის და თუჯისა და შენახულია განსაკუთრებით უჯრებში, ასე რომ ნასადღევს სამხარეულოში ვერავითარ ქურჭლებს ვერ ჰხედავთ. შუაზე არის სტოლი სკამებით შემოწყობილი, სტოლის უჯრებში დანა-ჩანგლები აწყვიტა. საზოგადოდ სამხარეულოში ყურადღებას იქცევს მეტის-მეტე სისუფთავე, ასე გვგონია სასტუმრო ოთახი. ვერსად ქუჭყარა რასებს ვერ დინახავ, ყველაფერი მიწმენილი-მილაგებულა. აქვე არის წყალი, მილით გამოყვანილი (ახლა ყოველ ოჯახში), ამასთანავე მოწყობილია წყლის გადასადრევი ალაგი. ფანჯარასთან ქვის დაზგა მიკრული, ცოტა ამოღრმავებულია, დაზვიდან წაყვანილია მილი მიწაში და ერთის საზოგადო სასოფლო მიღს. ქუჩაში აკრძალულია წყლის გადაღვა და ნაგვის გატანა. ნაგვის აგროებენ და შემდეგ სოფელს გარეთ გააქვთ, თუ ნაგავში საქმლის ნარჩენები ურევია ბოსტანში ან ენახში—ყრან. სადილის დროს რომ შეხვიდეთ სამხარეულოში, აი, რას დაინახავთ: სტოლი გადაფარებულია თეთრი ტილოთი, ვარშემო შემომსხდარია ოჯახის ყველა წევრი და თითოეულს უდევს წინ დანა-ჩანგალი, კოვზი, ჭიქა, სანი და ხელსახოცი. პატარა ბავშვები წამოსკუპულია ძაღლ, მათთვის საგანგებოთ გაკეთებულ სკამებზე. ყოველნიერი საქმელია გარდა ხორცისა: კართოფლი, რასაც ისე სხვა-და-სხვა გვარად ამზადებენ, რომ გამოცნობაც გაუჭირდებოთ, ღობიო, ფხალეულობის სუფი, რძით შეზავებული ვერძისმედი, ღვინო, პური და სხ. ხორცი მხოლოდ კვირაობით სჭამენ. ქათამი თითქმის სრულებით არ არის ხმარებაში. ამის მიზეზი, რასაკვირველია, სძიქირვა (მაგ. ერთი ქათამი 2 1/2 ფრ. ანუ ერთი მანეთი ღირს). ყველა ოჯახი ვერ გაიჩნეს შინაურ ფრინველებს, შენახვა ბევრ ხარჯს მოითხოვს. როგორც ქვევით დავიანახებთ ოჯახთა შორის ისე განაწილებული შრომა, რომ თითოეული ერთ რასზე საქმეს აკეთებს და ამით ირიცხის თავს. გირვანქა ხორცი სამ აბაზოთ იყიდება. შაბათობით იკვლება საკლავი და კვირისათვის გლეხებს მიაქვთ თითო ვირვანქა ან ცოტა მეტი. ღვინოს დაბალ-ხარისხისას წყალ-ნარევის ხმარობენ. პურს სახლში არ აცხობენ, ღუქანში ყიდულობენ. ჩაის სრულებით არ სმენ, სამაგიეროთ ყავა-რძით დიდ ხმარებაშია. საზოგადოდ ვერაპაში ჩაის იშვიათად ნახავთ, სამოვარის ხომ სრულებით ვერსად. არსად იმდენი რძე არ იხარჯვის რამდენიც შევიკარიაში.

რძე აქ ძლიერ იაფია (ვერსულის ფოთლი 20 სანტიმი), გლეხის ოჯახი საშუალო რიცხვით დღეში ორ ბოთლ რძეს ხარჯავს, ყველს ნაკლებად სჭამენ, მარტო ყველით არასდროს არ დაკმაყოფილებიან სადილზე. ამასთანავე ძლიერ ეტანებიან ერბოს, როგორც საქმლის შემზადებისათვის, ისე პურთან შესატანებლად (მეტადრე ყავასთან). კვერცხი იშვიათია, თორმეტი ორი აბაზი ღირს. ხილეულობა აქ ერთობ ბევრია. ამისათვის ნიორ-ნიორ მურაბებს და სხვა ტუბილ საქმელებს ხშირად შეხედებით გლეხის ოჯახში. ხანდახან ღვინის მივიერ ლუღს და არავს სმენ.

აქ ჩამოთვლილი სამეღ-საქმელიდან შეიძლება ერთი მესამედი ოჯახის მიერ იყოს მომუშავებული. დანარჩენი ორი წილი უთუოდ ნაყიდა. ამას მიუმატებ კიდევ სხვა მრავალგვარი მოთხოვნილება და ნათლად წარმოადგებათ რამოდენა ფული უნდა ტრიალებდეს გლეხობაში. უფულოთ ერთ დღესაც ვერ დალაშვს გლეხი, ყოველთვის და ყოველგან ფული უნდა ხარჯოს, უამისოდ ერთ სადილსაც ვერ შესჭამს. საიდან უნდა აიღოს ამდენი ფული? ცხადია თავის შრომიდან ე. ი. მისი ნამუშევარი ბაზარზე უნდა იქნას გამოტანილი და გაყიდული. ამისთვის, ის აკეთებს იმისთანა საქონელს, რაც სხვისთვის არის საჭირო, რისთვისაც ფასს გამოიღებენ. ამ გვარად, გლეხის მიზანია ფულის შექმნა, ე. ი. მისს პირდაპირ მოთხოვნილებას ფული შეადგენს; ამ მიზნის მისაღწევად ის აწარმოებს იმისთანა რამეს, რაც სხვის პირდაპირ მოთხოვნილებას შეადგენს და არა მისას. თავის ნამუშევარიდან ის ტოვებს ოჯახის საჭიროებისათვის ძლიერ ცოტას, ან სულ არაფერს, დანარჩენს ჰყიდის. რადგანაც ყველა გასასყიდ საქონელს ამზადებს, ამკარაა ვინმე უნდა ყიდულობდეს. ვინ არის მივდიელი? პირველად თვითვე მაწარმოებელნი, მეორედ ქალაქში მცხოვრებნი. ამ ნიორად გლეხის ნაწარმოებს ბაზარი აქვს სოფელში და ქალაქში. რა ნიორად არის ეს მოწყობილი? აი აბაზედ მოვილაპარაკებთ.

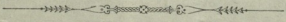
გლეხის უმთავრესს სახარუნავს ბოსტნის მოშენება შეადგენს. ხშირია იმისთანა ოჯახი, რომელიც ნახევარი ქვეყანაში იმით გვარაიანდ ირიცხს თავს. ამ სიღრმეზე ის ბოსტანს აკეთებს და ეს საქმე ისე მიყვას, რომ მთელის წლის განმავლობაში მიწა ცალკეირი არ რჩება, თანახმად ჰაის ცელილებსა იცვლება თვით მოსავალიც. რაც ზაფხულობით მოდის ზამთარში არ ხეირობს. ამისთვის იმავე ალაგს სხვას რასმე თესს და ასე წლის გასვლამდე, ერთ და იმავე ნაქერ მიწაზე სამი-ოთხი მოსავალი მოდის. საბოსტნო ადგილი უმთავრეს შემოხვევაში, სოფელში, ან საფლის განაპირას, აქ თქვენ ყურად-

ლგას მიიქცევა სიერის ეიწროობა, ნახევარ ქეცვას არც ერთი არ წასცილდება. ეს პატარა სიერე და-
 კრილია რამდენიმე ნაჭრებად, ნაჭრებს შორის ნია-
 ლერისთვის კვალია გაყვანილი, უამისოთ ცოტა
 წიმაკ საკმარისია, რომ ყველაფერი ჩარეცხოს, (ნუ
 დაიწყებთ წინეთ ნათქვამს: სოფელი მთა-გორანზეა
 გწლილი). თითოეულ ნაჭერს სხვა-და-სხვა ნაირად
 აწაღებენ. ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ სად რა
 უნდა დაითესოს. განსაკუთრებით ყურადღება მი-
 ქცეულია მიწის გასუქებაზე. მიწას ისე გამოკლილი
 აქვს ნოყიერება, რომ უსასუქოთ აღარაფერს იძლე-
 ვა. გაზაფხულზე რომ ბოსტანში ჩახვიდეთ მიწიდან
 ფეხებს ველარ ამოიღებთ, იმდენი ნაკელი ყრია. ბა-
 რის შემწეობით მიწა და სასუქი ერთმანეთშია არე-
 ული. საბოსტნო ბარი ჩვენებურს არ ჰგავს. რკინის
 ორ-თითი წამოგებულია ხის ტარზე და თოხებით
 სქემენ მიწას. აქაური რბილი ნიადგის დასაბარა-
 ვით ეს საქმარისია. როცა მიწა და სასუქი კარგად
 შეზავდება ცოტას დააცდიან, რომ მოშრეს და შემ-
 დგ დაიწყებენ თესვას. ყველაზე უფრო ფართო ნა-
 ქერი მიწის კართოვილისათვის არის გადაღებული,
 შემდეგ მოდის ლობიო, ფხალეულობა, კიტრი და
 მწვანოლეულობა: სტაფილო, ნახეი, წიწმატა, ბოლო-
 კ და სხ. ამათი მოვლა და ხელის შეწყობა დაუ-
 სრულბებელი შრომაა. დედა-კაცი ჩაეა თავის ბაღა-
 ში, გაშლის გრძელ-ტარაიანს და ფართო ქოლგას
 მზეში ან წვიმაში). შეძერება ქვეშ და მთელ დღეს

ფეხს არ იცვლის. კაცს უკვირს ამდენხანს ამ ერთ
 ალაგას რას აკეთებდა. მიღიხაროთ და უტკეპით:
 ყოველ მცენარის ძირს ხელს ახებს, გასწორ-მის-
 წორებს, ცუდ აუადმყოფ ფურცელს ართმევს, ბალახ-
 ბულახს გლეჯს და სხ. ისეთ წერილობან რამეზე
 შრომობს, რომ შემწენვეაც ძნელია. მუღმივი ცდის
 და გარჯის შედეგი არის, რომ ძალიან ბევრი ნაყო-
 ფი მოდის. ერთ ბეწო აღგილზე რამოდენსამე გო-
 დარს კიტრს დაკრეფენ, მწვანოლეულობას მუღამ
 ეჭიდებიან და მუღამ გამოუღეველია, ამას ბოლო
 აღარ აქვს. მოკრეფაც ერთ ხელობას შეადგენს. ეინც
 ბეწოს დაკრეფს და ბოსტანს არ დააჩნდება—ი ის
 არის ოსტატი. ამაში ისე არიან განეთარებულნი,
 რომ შორიდანვე ცნობალობენ რომელი ძირი უნდა
 მოიგლიჯოს და რომელი არა. აქა-იქ ბოსტანში შე-
 ხედებით შუშა-ბანდს და შიგ სხვა-და-სხვა ნაირი
 მცენარებია. განსაკუთრებით შუშაბანდში მოყუთ
 ის, რაც ბუნებრივ სითბო-სიცხეში არ მოდის, მა-
 გალითად ზამთარში კიტრი და ყვავილები, რომელიც
 ზაფხულში მეტი სიცხე-მტერისაგან ფუჭდება. ამას გა-
 რდა შეიძლება ბოსტანში იყოს ცოტა ხილეულობა
 მსხალი, ვაშლი და ან ერთი-ორი ვაზი. ხშირად
 მინახავს ყურძნის მტევენი რკინის ბაღში გახვეული,
 სეტყვა ვერას დააკლებს.

საზღვარ გარეოელი

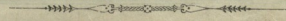
(შემდეგი იქნება)

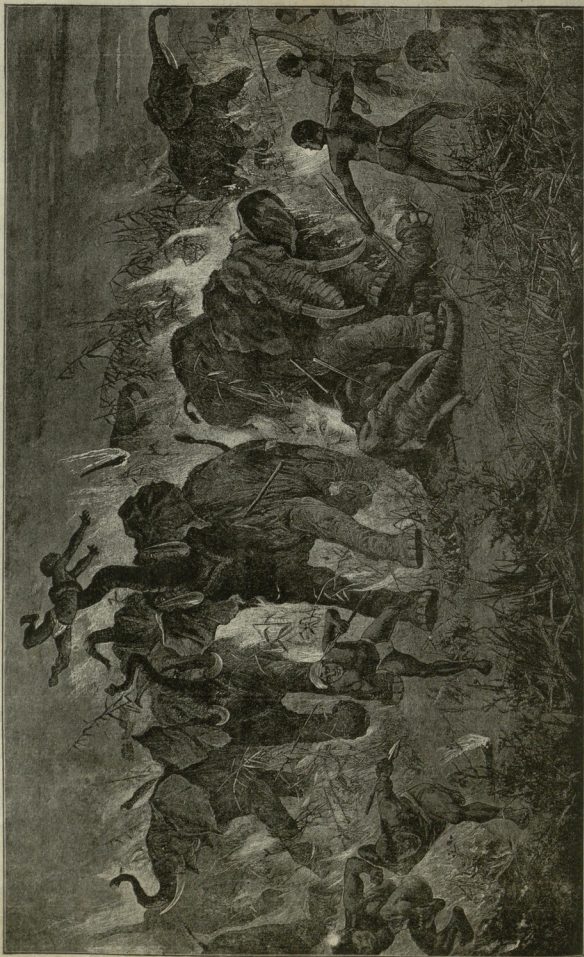

სპილოებზე ნაწირობა აზრიკაში

მათი მოგზაური მოგებითხრობს, აფრიკის ზა-
 ნებები როგორ მეტად უცნაურად ნადირობენ
 სპილოებზე: ჯერ დაზვერავენ ადგილებს საცა-
 მ უშველებელი სქელ-ტყავა პირუტყვის ხროვა ბუ-
 ნაობს. მერე ზანებში მაშხალებით შემოვრტყმიან
 ადგილს, ერთმანეთს ანიშნებენ და ყოველ მხრი-
 დან ერთბაშად ცეცხლს წაუკიდებენ მაღალ ბალახს.
 სპილოები ცეცხლში მოამწყვდევიან, შეშინებულნი

ცალკე ცეცხლით და ცალკე მონადირეების კიყინით
 მონადირებენ თავის დახწევას, ცეცხლიდან გამოსე-
 ლას, მაგრამ მონადირეების ისრები და შუბები გზას
 არ აძლევენ. მაშინ გაშმაგებული ნადირი უკან-უკან
 იწევს, ერთმანეთს ეკრება, ცეცხლი კი ძლიერდება
 და თან მისდევს. ამდროს დიდ ძალი სპილოები
 იხოცებიან, მაგრამ არც მონადირეები არიან ხეირში
 ზოგს მათგანს გააფთრებული პირუტყვი ფენ ქვეშ
 თელავს და ზოგს ხორთუმით მაღლა ისერის რა-
 გორც სურათზე არის ნაჩვენები.

სამკვლელები ნაპირისაკენ მიემართებიან

ტ ა ს ო

(მ ო თ ნ რ ო ბ ა).

IX.

აველა რამოდენიმე დღე ზემოდ მოყვანილ საუბარის შემდეგ და ერთ დღიას მთელს ხობს მოედდა ამავეი, წიქრის ვამებ უშქულორისა ქალი ტასო მოუტაცნიათო. შეიქნა ერთი აურ-ზაური. მოიქრა ვამებც, რომელიც სხვაგან ყოფილიყო იმ ღამეს და მთელი პოლიცია ფეხზე დაყენა. ვამებს ყველაფერზე უფრო ის აკვირებდა, თუ ვის უნდა გაუბედნა ძალით მისი ქალის მოტაცება? რომ ტასოს ნება აქ არ იყო, ეს ცხადი იყო, რადგან მან კარგად იცოდა, რომ ვისაც უნდა გაპყროდა, მამა არ დაუშლიდა...

იმ დროს, როცა ხობში ერთი ალიაქითი და ეიო-შევილებელი იყო, მაქას ერთ-ერთ სახლში შევიხტის ქეშაგებში იწვა ტასო და წუხანდელს ბრძოლას შემდეგ საშინლად დაღლილ-დაქანცულს ტკბილად იძინა. დიად, ბრძოლას შემდეგ, რადგან მანამ არ დაწებებია იგი მაქას შევილებს, სანამ მეტის აღვლებით და დაღულოლობით გული არ შეუღონდა... დილას, როცა ტასო თვლი ვამოახილა და მოაველო ოთახს, ჯერ სიზმარში გვიანა თვეი და იმე დაძინება უნდოდა, მაგრამ მეგრე მოაგონდა, რად წინა ღამეს თავს გადახდა და გული ბოლით ავისო.

„აჯერ სადა ხარ? უთხრა გულმა ტასოს: ახლამე შემოვა მხეცად გადაქცეული კაცი და წაგართმევს ყველაფერს, რაც-კი რამ წმინდა გავჩინა!“... ამას ჰფიქრობდა ტასო, როცა კარს მოადგა ვიღაცა და ნელა დაუწყო ღება. ტასო გაბრაზებული წამოაჯდა და მოემზადა საბრძოლველად, მაგრამ წარმოიდგინეთ მისი გაკვირება, როცა გამხეტებულის კაცს მაგიერად ოთახში შემოვიდა მიმზიდელი, სიკეთით სასვე სახის მკაც.

— რად წამოაჯდარხარ, შევილა? დაწვეი, მოსწვეულად იყავი! უთხრა მაქამ და მიუახლოვედა, — მოსწვევებულად ვიყვე? სად? ვის სახლში?.. მითხარით, რას მიპირობებ?.. დაიწყო ტასომ და თვალები ცრემლით ავისო.

— ნუ გემინია, შევილა; ღმერთი მომიცია თავმჯდომად, რომ ამ საათიდან შენი უნებური არა დაგმართებდა-რა, უთხრა ტკბილად მაქამ.

— გამაგებინე, სადა ვარ? რა გინდათ ძიყოთ? ვუთხრობდა გულ-ამომჯდარი ტასო.

— ახლავე შევილა, უთხრა მაქამ და დაუჯდა-

რა თვით, უამბო ყველაფერი, როგორც იყო.

— ახლა შენ იცი, შევილა. თუ არ მოიკიდებ ჩენს ხუთი ადამიანის ცოდვას და ჯვარს დაიწერ კოსტაზე, ხომ კარგი, და თუ არა, მადლობა ღმერთს ჰქონდეს... სჩანს, ჩენი წერა ეს ყოფილა... დაბაოლოვა მაქამ ტირილით თავისი სიტყვა.

ტასო ჩაფიქრდა. მას ერთ-წამს დაეხატა თვალწინ მთელი თავისი წარსული და თვითონაც ცრემლები მოერია. „ღმერთო ჩემო, რა ექნა?“. ჰფიქრობდა ტასო: „რად დავიბადე ასე უბედური, რომ ყოველთვის სხვისი ტანჯვის მიხეზად გადავიტყვი ხოლმე?.. არა, არა; სხვის ცოდვას კიდევ ვერ გავაკიდებ... დღე, მთელი ჩემი სიცოცხლე ტანჯვაში ვეცატარო, ოღონდ სხვები ნუ დაიტანჯებიან ჩემის მიხეზით!“.. გაიფიქრა ტასომ და წამოდგა ზეზე.

— სად არის კოსტა? წაივადეთ, ენახოთ! — უთხრა მაქას.

— მოიცა შევილა, განარებულმა წამოიძახა მაქამ: — წაველ, ჯერ მავამზადებ, თორემ უცებ რომ გენახავს, მეტის-მეტის სიხარულით ვინ იცის, რა მოუყა?

— კარგი წადი... თუ გინდა სულ ასე უთხარი, რომ მე ჩემით მოვედი და მზად ვარ, როცა უნდა ჯვარი დავიწერო! — უთხრა ტასომ.

— შენ გენაცვალე, ჩემო გამხარებგელო! დაიძახა ამის გაგონებამ მაქამ და ტირილით გადაეხვია ტასოს, რომელიც თვითონაც სტიროდა.

X.

გავიდა ზემოდ აწერილ ამბების შემდეგ რამოდენიმე წელიწადი. ხობის ბოლოს იდგა ძველებური ოდის მაგიერ შეენიერი ორ-სართულიანი ქვიტიკის სახლი, რომელსაც ჰქონდა ავრეთვე გრძელი ერთიანი აივანი.

ერთ საღამოს აივანზე მდგარ ტახტზე წამოწოლილიყო მოხუცებული ვამებ უშქულორია და; ფიქრებში გართული, ჩიბუხს აბოლებდა. უეცრად მოისმა სახლიდან ბავშვის ტირილი. მოხუცი მაშინვე წამოავარდა, ძლიერ მხოლოდ ცალი ფეხი გამოყარა ფოსტალში და გაიქცა ძახილით: „ტასო, ტასო!.. სადა ხარ, ქალო, ბავშმა გამოიღვიძა და ტირის!“.. მოისმა სახლში ჩქარი ფეხის ხმა და ბავში გაჩუმდა.

პატარა ხანს უკან აივანზე გამოვიდა ტასო პატარა მხიარულის ბავშვით ხელში. „ბაბუ!“ დაიძახა ბავშმა ვამების დანახაზე და გაუღიმა.

— შენ გენაცვალე ბაბუა შენი! მოხვალ ჩემთან?.. სიტყვა ვამებმა და მივიდა ტასოსთან, რომ გამოერთობა ბავში... ბავშმა კიდევ გაუღიმა, მაგრამ როცა ვამებმა ხელის მოკიდება დაუპირა, თავი დე-

დის მკერდისკენ მიიბრუნა და ჩაეკრა გულში.

— შეგარტყინა დემრთმა! თუ არ მომეკარები, რად მინდებხარ?—სთქვა ვითომ გულ-მოსუსლმა ეამეხმა და დაჯდა ტახტზე.

— და ექნა, ცემო ბაბუა?.. დედასთან მიცენ-ნია, ენა მოჩლიქით უთხრა ტასომ ბავშვის მაგივრად ეამეხს რე თვითონაც დაჯდა ტახტზე. ეამეხმა ისე აბოლა ჩიბუხი, ტასო კი ბავშს ათამაშებდა: ხან მალღა შეხატუნებდა, ხან ძირის სვამდა და დადგომას ასწავლიდა; ხან გულში იკარვდა და ჰკოცნიდა; ხან უღიტიწებდა, ბავშვსაც აცინებდა და თვითონაც იცინოდა.

— ასე არა სჯობია, შეილო, რომ იძახოდი, არ გაუთხოვდები, არ გაუთხოვდებო?—უთხრა ეამეხმა ტასოს;—ქალი იმიტომ არის გაჩენილი, რომ გაუთხოვდეს და ნიკოსთან არსება გააჩინოს (ბავშს ნიკო ერქვა). უშვილო ქალს შნო არა აქვს!..

ტასომ ნიკოს ხსენებაზე უცებ ამოიოხრა და სახეზედაც რალაც შეემა ღრუბელმა ვადაურზინა. ეამეხს კიდევ უნდოდა რალაც ეთქვა, მაგრამ შეამჩნია ტასოს შეწუხება და აღარასთერი უთქვამს.

— ბაბა, ბაბა!.. დაიძახა ამ დროს ბავშვი; გაიხედა კიბისკენ, რომელზედაც შემოვიდა კოსტა და გაიწია მისკენ. კოსტა მაშინვე მივიდა ტასოსთან და გამოართვა ბავში. ბავშმა ცალი ხელი კისერზე შემოხვია მამას და ცალით წვერების წიწკნა დაუწყო. კოსტამ ჩაიკრა ბავში გულში და რამოდენიმეჯერ ისე აკოცა, თითქოს შექცა უნდოდა.

— ჩემთან კი არ მოვა არას დროს ეგ ზურცხვერილი, სთქვა ეამეხმა, რომელსაც, ეტყობოდა, ეხარბებოდა, რომ ბავში ასე სიამოვნებით იყო კოსტასთან.

ტასო, მოწყენილი იჯდა და მისჩერებოდა მამაშვილს. რა სწყენოდა ამ ახალგაზდა ზედნიერ დედამ იქნება გული სწყდებოდა, ეამეხის არ იყოს, რომ მისმა შვილმა სხვა არჩია მას? ან იქნება სულ სხვანაირი გაიტაცეს ახლა იგი ფიქრებმა და მოავრწყინა ანგელოზი ნიკო, რომელიც უდროოდ გამოესალმეწუთის-სოფელს და რომლის სახელსაც მის სახსოვრად ატარებდა მისი პატარა შვილი?..

დასუ მკერდო

კ რ ი ტ ი კ ა

ქართველი გლეხის შვილი

(„ბუნელი“—მოთხრობა ნ. მელანაისა, 1891 წ.)

III

ოგორც მოთხრობის შინაარსიდან სჩანს, „ბუნელის“ ავტორის თავის ნაწარმოების საგნად აუღია ქართველი გლეხ-კაცის ცხოვრება და იგი დაუხატავს, დაუსურათებია.

ბარემ აქვე მოვახსენებთ, რომ ამ საგანს უკვე თავისი ისტორიაც აქვს ქართულსა და რუსულს ლიტერატურაში. რუსეთის ლიტერატურის კურადღება ყირიმის ომის გათავებისათანავე მიიპყრო შინა ყმების უნუგეშო მდგომარეობამ... პარიკის ტრაკატამა, ერთის მხრით, და კაპიტალისტური წარმოების აღმოჩინებასა და გაძლიერებისათვის სურვილმა მეორე მხრით, აიძულა მთავრობა ყმები განეთავისუფლებინა, ლიტერატურა უმდარებით, უფრო თავისუფლად, ცნობიერად შეუდგა ნაშინაყვეთა ცხოვრების შესწავლასა და გამოხატვას. ნიჭიერი ზღელტურისტების გრძნობა-გონება სულ ერთიანად მიიზიდა ამ ფრიად დიდ-მწიგნულოვანმა საგანმა და ლიტერატურაში უპირატესი ადგილი მან დაიჭირა.

რუსეთის ლიტერატურის ასეთი მიმართულება და მოძრაობა სრულიად ახალი საქმე იყო, რომე-

ლიც თხოულობდა დიდი ნიჭიერებითა და კოდით სამსახურს, მუშაობას. მართლაც, მწერალთა შემოქმედლობის ძალის, მათი ნიჭისა და გონების დაქვრების სიღრმისა დასაუფებლად, რუსეთის კრიტიკა და, განსაკუთრებით, კრიტიკა სახელოვანის დღს-როლიუბოვისა, მხოლოდ იმითი ხელ-მძღვენელობადა, თუ როგორის სისწორითა და ნამდვილი ხელი-ენებით იყო გამოხატული ხალხის ცხოვრების ყოველ-დიღური და მრავალ-გვარი მოვლინებანი დეითარებანი. მშრომელი ხალხისა და იმისი ცხოვრების შესწავლა და გამოკვლევა—აი, პირველი და უკანასკნელი საფიქრებელი საგანი, რომელიც მანად წინ დაიყენა რუსეთის ლიტერატურამ და ინტელიგენციამ, რომელსაც გულწრფელად ჰსურდა ქვეყნის სამსახური, საზოგადო იდეალების შემუშავება და ამ იდეალების განხორციელება ცხოვრებაში.

უნდა ესთქვა, რომ ამ საგნის შესახებ რუსეთში, უმდარებით ბევრი დაიწერა და მრავალი საუბრაღლებო მასალაც მოგროვდა. მაგრამ... საქმე არის, რომ იქ ჯერ კიდევ ეერ დამდგარან ერთს რომ იმე გამოაკვეთულსა და გადაწყვეტილს აზრსა და მართულებახე. რასაკვირველია, აზრთა სხვადასხვაობა, საგნის მრავალ-გვარად განხილვა სასარგებლოთით საქმისათვის იქ, სადაც ინტელიგენცია თვით მსჯელობისა და თვით-მოქმედების ნიჭს იჩენს.

რა ჰქნას და რა იფიქროს ქვეყნის გულ-შემატკივარმა მოღვაწემ მაშინ, როდესაც ერთი დიდი ნიქის პატრონი, მიუღლომლოდ ცხოვრების დამკვირვებელი, ბელეტრისტი საშინელის გულის ტკივილთა და მწუხარებების მოგვიტხოვბს, გვიხატავს ხალხის უნუგეშო მდგომარეობას, იმის სულ უკან-და უკან მიმავალს ცხოვრებას. ამავე დროს, მეორე დიდი ნიქისა და პირველსავეთვე სინიდისიერად დამკვირვებელი იმავე რუსეთის გლეხთა ცხოვრებას გვიხატავს სამიველი ნიშნებით, იძლევა ხალხის აზრის გამოფხიზლებიასა და გავართობის სურათებს, გვითხრობს იმის სულისა და გრძნობათა სიმართლესა, შეუღობასა და არსების მტკიცე თვისებათა მიმზიდველობაზე. აქ შეუძლებელია კაცი არ შედგეს და ღრმად არ დაფიქრდეს. როგორ? მდენი შრომა და საქმე გასწია ლიტერატურაში და ინტელიგენციამ, მრავალის, სხვა-და-სხვა მხრივაც მოუარეს ამ საქირბოროტო საგანს, რომ რუსის გლეხის ნამდვილი ჰემარტიკი სახე დაენახათ, და მაინც კიდევ ყოველივე გამოურკვეველია და ბნელი!..

ამ საგნის შესახებ რუსეთში მთელი განსაკუთრებული, ერთი მეორის წინააღმდეგი და ურთიერთ შორის მოუხრიგებელი სკოლებია. რუსის მეცნიერთა და ლიტერატორთა, ერთიმეორის წინააღმდეგი აზრისა და მიმართულების ჟურნალ-გაზეთებია დაარსებული. აი, სწორედ ამ გარემოებამ დაბადა აზრის დიდდ გამოურკვეველი მდგომარეობა და საქმის მძიმე და მწარე ყოფაც...

თუმცა იქ, რუსეთში, ამ მეტად რთულსა და საყურადღებო საგნის შესწავლას სინიდისიერად, ღირსეულად შეუდგენ და ბევრიც დასწერეს, მაგრამ რუსეთის ინტელიგენციისა და ლიტერატურისათვის ხალხი, ეს უცხო ენაზე, ჯერ კიდევ საიდუმლოებით მოკლულია („Таинственный незнакомец“), როგორის სახელ-წოდებითაც პირველად ბაზაროვმა მონათლა იგი. ეს „საიდუმლოებით მოკლული“ რუსის გლეხ-კაცობა ისეთი უცნობია, რომლის მოსახამშიაც დამალული ჰგონიათ ინტელიგენციის იდეალების მტერიც და მოყვარეც. რუსებს ამ გარემოებითაც შეუძლიათ თავი ინუგეშონ. ხოლო, ჩვენის ფიქრით კი, რუსის „მოუციკის“ მოსახამში დიფარული უნდა იყოს დღეს ინტელიგენციის უფრო მტერი, ვიდრე მოყვარე.

რუსულს ლიტერატურას, როგორც სხვა ყოველგვარ საქმეშიაც, აქაც აყვავ ქართული ლიტერატურა.

რა. ახალი ხანა ჩვენი ლიტერატურისა დაიწყო მაშინ, როდესაც მწერალთა ყურადღება მიიქცია მშრომელი სოფლის ხალხის, გლეხ-კაცის უნუგეშო და დასუსტებულმა ცხოვრებამ. გლეხის მდგომარეობა, იმის განწყობილება და დამოკიდებულება ნაბატონართან ჩვენი პოეტებისა და მწერალთათვისაც საყურადღებო საგანი შეიქნა. ეს ახალი და ცოცხალი ელემენტი თავის შინაარსითა და მოტივებით ქართულს მწერლობას უფუართობდა, უგანერებდა თავის საიმელო მდინარეობას, ვითარებას და ქართულს ლიტერატურას ეძლეოდა შესაფერი ფასი და საგრძნობელი ღრისებაც.

მაგრამ გავიდა დრო, და ეს საყურადღებო საგანიც დროებით მიტოვებულ იქნა, რადგანაც ჩვენს ლიტერატურას მიეცა სხვა გვარი მიმართულება. ხოლო, რაც უნდა ყოფილიყო, რაც უნდა გულაყრუებით და ზურგ-შექცევით ეზრა ლიტერატურას, მაინც და მაინც ჩვენი ერის გადამეტებულთა მწარე ყოფა და გარემოება, რომელიც ლოლიკურად მოჰყვა ახალს, უფ-ადგმულს ვითარებას, უშეველად, ძალა-უნებურად იმოქმედებდა ჩვენზე, შესძრავდა ჩვენს გრძნობა-გონებას, სამოქმედოდ გამოიწვევდა ნიქსა და სრულიად მისუქულს თვალს ნახევრად მაინც გაგვახლებინებდა. და სწორედ, ამის და გვარად, ათასში ერთხელ, ხოლად, გამოტყვევებოდა სადმე რომელიმე ჟურნალში, ანუ ვაზეთში პაწია მოთხრობა, სადაც ატორია გვიხალად, უსიკოცხლოდ, სუსტად და გაუბედვად ეჭიანბნებოდა რომელიმე საწყალობელის ტეტის უნუგეშო მდგომარეობას, თვალზე მომდგარის ცრემლებითა და სანტიმენტალურის გრძნობით ავიწერდა მისს სახლ-კარს ჭ გარემოებას, იმის დარდასა და წვალებას და ბოლოს, რაიმე მოულოდნელის შემთხვევის გამო, უბედურს უდროოდ წააბანებდა იქ, სადაც მართლნი ვანიცენებენ.

ჩვენმა ლიტერატურამ ახალს საქმეს მოჰკიდა ხელი და ის კი არ იფიქრა, თუ ამ საქმეს რაოდენი ფიქრი, დაკვირვება და შესწავლა უნდადა. ამიტომაც, იგი დალატობდა ჰემარტიკებასა და სინამდვილეს, ევრც ახერხებდა ხალხის სულის ვითარების, იმის ცხოვრების გაუზიადებლად გამოხატვას ისე, როგორც ეს შეშენის ხოლმე მოწიფულსა და აზრთან მწერლობას ყოველგვან და ყოველს საქმეში. გარდა მაგას, თვით მოთხრობებში გამოყვანილ პირთა, კერძო კაცთა თავ-გადასავალი, ავი და კარგი ამბავი და ისტორია, რომლის გადმოცემა და ლოლიკური მდინარეობა უნდა ყოფილიყო თვით ამავე ხალხის ყოველ დღიურ ცხოვრების პირობებთან შეწონილ-შეთანხმებული და ზოგადდ დამსურათებელი ამავე ცხოვრებისა, ევრ იყო ხელოვნუ-

რად აღწერილი და ნაწერებს ეტყობოდა სრული უსუსურობა, აეტოროთა კუუ-ვონებისა და ნიკის დაუმწიფებლობა.

რა იყო ამის მიზეზი? შემცდარი იქნებოდა ის, ეინც ამ გავრემოების მიზეზად ჩასთელიდა ქართველ ბელეტრისტთა უნიკობას. ჩემის აზრით, სხვა გარე-შე მიზეზის გარდა, უფრო ქართველური უზრუნველობა, ხანგრძლივად ფიქრისა, დაკვირვებისა და შრომის გაუწველად საქმის ხელის მოკიდება იყო მიზეზი, რომ ამ საყურადღებო საგანს რუსთა მწერლობის მართო მშრალი მიაძეით გაპყენ ჩენი მწერალნი და არა თავისი საკუთარის, ნამდვილის ქართველურის გრძნობა-განებთა, თეო-მყობი და მოწი-

ფულის ჭკუის დაკვირვებითა. მართალია, ამ ჩენი დროის ქართველ კაცს, რომელიც დახლოებებით ვერც კი იცნობს არა თუ შორიეულს უცხო ერსა, არამედ რუსულს ლიტერატურასაც, ზოგიერთი იმ დროის ქართველ ბელეტრისტთა ნაშრომი წმინდა ორიგინალურ ნაწარმოებად მიაჩნია. მაგრამ ჩენ ეგრ დაფარავთ და ეიტყვით, რომ ნამდვილად იმათი ნაწარმოებები, არა მართო ბელეტრისტული, ლექსნიც კი მხოლოდ მკრთალი და ცარიელი მიბაძეა იყო რუსეთის მწერლებისა...

ხოლო

(შემდეგი ქნება)

საყურადღებო ამბები

ჩენ შეიტყეთ რომ ტფილისის სათავადაზნაურო სკოლის ინსპექტორი ალ. ჭიჭინაძე თავს ანებებს ამ სკოლას და დანიშნულია ელადიკაქავის ოლქის სახალხო სკოლების დირექტორათ.

წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება ჩვეულებისამებრ წყევულსაც მართავს აპრილის გასულს ლატარეი-ალღერას და იმედა ჩენი საზოგადოება თანაგრძნობას არ მოაკლებს.

ჩენ მივიღეთ კიევიდან შემდეგი წერილი: „ენება მომეკით თქვენი პატივცემული ჟურნალის საშუალებით ჩემი უფულითადესი მადლობა გამოუტყვადო ქ-ნს მაკრინე ჩიკვაიძისას ჩემს სასარგებლოდ 61 მანეთის შეგაროებისათვის და ყველა მათ, ვინც თავისი წვლილი არ დიშურა ჩემთვის. ქ-ნი მაკრინე ჩიკვაიძის მიერ გამოგზავნილი 61 მან. შე უკვე მივიღე.“

კევეს ენეკრისტიტე-ს სტუდენტი პროკოპი ჩხეველი

ამ ცოტა ხანში ჩხუბი მოუვიდათ გიორგი სხირტლადეს და ესტატე ჩხარტიშვილს, რომელიც საყურადღებო სკველ-მოკმედო მორიგებით ვათავდა. დაჭრის ეს ჩხარტიშვილს მორიგების პირობით დაუდგია, რომ გ. სხირტლადემ გადახადოს 15 თუმანი საქველ-მოკმედო საქმისთვის. ეს ფული შეტანილია „იერიის“ რედაქციაში და გ. ჩხარტიშვილს ასე გაუნაწილებია: 50 მ. რუსთველის ძეგლისთვის, 40 მ. სალიტერატურო ფონდისთვის, 40 მ. წინამძღვრანთ კარის სკოლისთვის და 20 მ. გურის სკოლის ბიბლიოთეკებს. სახელობარ: ასკანისა და აკეთისა.

რედაქტორ გამომცემელი ან. თ.-ქუთათისა.

განხილვა

დამზღვევის საზოგადოება

ი ა კ რ ი (დუს)

უხლექსად დამტკიცებულ 1872 წელს, რომელსაც ძირითადი თანხა 2,500,000 მანეთი აქვს, გარდა სულადის ფულისა, ამით აცხადებს, რომ მის მიერ მიიღება დაზღვევა სიცოცხლისა განსაკუთრებით სასარგებლო პირობებით იმ შემთხვევისათვის, როცა შრომა აღარ შეეძლებათ. დაზღვეულს მონაწილეობა ექნება აგრეთვე საზოგადოების მოგებაში.

მიიღება ყოველნაირი მოძრავისა და უძრავის ქარების დაზღვევა ცეცხლისაგან, აგრეთვე ზღვით მიღნარით და ხმელეთით წასად-წამოსალების საქონლის დაზღვევა ცეცხლისაგან. წესები, პირობები წერილობითი და სიტყვიერი მოლაპარაკება განეზიარება მსურველს ტფილისის საზოგადოების გამგებაში, რომელიც დადგენილია კეკელიძის მხრისათვის და იმყოფება ბარონის ქუჩაზე, კალაუბნელის სახლში, თუ არა თვით საზოგადოების აგენტის აღექსანდრე პეტრეს ძის ზარიევისაგან, რომელიც დგას ელიამინოვის ქუჩაზე № 2.

წერა-კითხვის გამავრცელებელ სამოგადოების მალაზიაში და სხვაგანაყ.

ი ს ე ი ე ბ ა

ქართული ანბანი

გ უ ბ ი ბ ე ბ ზ ე ე

გრ. ჩარკვიანის მიერ გამოცემული

ფსია კრია მსხეთი